

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ

ԽԱՅԱՏՐՅԱՆ ՀԱՅԿ

**ԶԻՆԱՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
(ՏԵՍԱԿԱՆ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)**

**ԺՌ. 00.02.-«Հանրային իրավունք-սահմանադրական, վարչական, ֆինանսական, մունիցիպալ, բնապահպանական, եվրոպական իրավունք, պետական կառավարում»
մասնագիտությամբ իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական
աստիճանի հայցման ատենախոսության**

ՍԵՊԱՍԳԻՐ

Երևան - 2012

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

ХАЧАТРЯН ГАЙК

**КОНСТИТУЦИЯ КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
(ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ)**

ԱՎՏՈՐԵՓԵՐԱՏ

**Диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук по
специальности 12.00.02 - «Публичное право-конституционное, административное,
финансовое, муниципальное, экологическое, европейское право, государственное
управление».**

ԵՐԵՎԱՆ - 2012

**Ատենախոսության թեման հաստատվել է
Հայ-Ռուսական (Ալավոնական) համալսարանում**

Գիտական դեկան՝

Իրավաբանական գիտությունների
թեկնածու, դոցենտ **Ֆ.Պ. Թոխյան**

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

Իրավաբանական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր **Վ.Վ. Ստեփանյան**

Իրավաբանական գիտությունների
թեկնածու, դոցենտ **Վ.Ն. Այվազյան**

Առաջատար կազմակերպություն՝

**ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի
և իրավունքի ինստիտուտ**

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2013 թվականի փետրվարի 1-ին Ժ. 1400-ին Երևանի պետական համալսարանում գործող ԲՈՀ-ի իրավաբանության 001 մասնագիտական խորհրդի նիստում (0025, ք. Երևան, Ալեք Մանուկյան 1):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանրանալ Երևանի պետական համալսարանի գրադարանի գիտաշխատողների ընթերցարակոմունի:

Մասնագիտն առաքվել է 2012թ. դեկտեմբերի 28-ին:

Մասնագիտական խորհրդի գիտ. քարտուղար,
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ

Ա.Գ. Վաղարշյան

Тема диссертации утверждена в в Российско-Армянском (Славянском) университете.

Научный руководитель:

кандидат юридических наук,
доцент **Փ.Պ. Թօխյան**

Официальные оппоненты:

доктор юридических наук,
профессор **Վ.Վ. Ստեփանյան**

кандидат юридических наук,
доцент **Վ.Ն. Այվազյան**

Ведущая организация:

**Институт философии, социологии и
права НАН РА**

Защита диссертации состоится 1 февраля 2013г. в 14⁰⁰ часов на заседании специализированного совета ВАК-а 001 по юриспруденции Ереванском государственном университете (0025, г. Ереван, ул. Алека Манукяна 1).

С диссертацией можно ознакомиться в читательном зале научных работников библиотеки ЕГУ.

Автореферат разослан 28 декабря 2012г.

Ученый секретарь специализированного совета,
кандидат юридических наук, доцент

Ա.Գ. Վագարշյան

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Հետազոտության թեմայի արդիականությունը. Խորհրդային Սիուլյան փլուզումից հետո հետխորհրդային նորանկախ երկրներում, այդ թվում՝ Հայաստանի Հանրապետությունում, քաղաքական, իրավական, սոցիալական և տնտեսական համակարգերն ենթարկվեցին արմատական փոփոխությունների: Եվ այդ փոփոխություններով պայմանավորված՝ անհրաժեշտություն է առաջանում նորովի իմաստավորել այն արժեքները, որոնք՝ ա) ստեղծվել են պատմական զարգացումների արդյունքում, այդ թվում՝ նախկին սոցիալիստական հասարակարգում, բ) ենթակա են վերահմաստավորման աշխարհի քաղաքական նոր ձևավորված քարտեզի համատեքստում, գ) կոչված են ապահովել միջազգային հարաբերությունների բնականու զարգացումը համաշխարհային ինտեգրման գործընթացների լույսի ներքո, դ) ուղղված են ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի մշտական անդամ - պետություններից մեկի՝ Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության հետ արդյունավետ փոխգործակցության ու համագործակցության անհրաժեշտ պայմանների, երաշխիքների, կառուցակարգերի ստեղծմանը:

Հայաստանի Հանրապետության համար արդիական է արտասահմանյան երկրների սահմանադրությունների՝ որպես հասարակական - քաղաքական կյանքի իրավական կարգավորման առաջնային միջոցի ու երաշխիքի, ինչպես նաև պետականության ապահովման հիմքի վերաբերյալ առաջավոր փորձի ուսումնառությունն ու թեմատիկ հետազոտությունների կատարումը: Դա նպաստում է սահմանադրահիրավական հարաբերությունների սուբյեկտների փոխգործակցության կազմակերպման նոր ձևերի ու ուղիների սահմանմանը, իրավական պետության կառուցմանը, սոցիալական պետության կայացմանը, քաղաքացիական հասարակության ձևավորմանը, ժողովրդակարական զարգացումների ապահովմանը, մարդու իրավունքների և ազտությունների պաշտպանության երաշխիքների ստեղծմանը:

Ազգային, տարածքային, ժողովրդագրական և քաղաքական բարդ հիմնախնդիրների առկայության պարագայում՝ Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունը հանդիսանում է դիմամիկ առաջընթաց զարգացում ապահովող այն պետություններից, որը չի հրաժարվում սոցիալիստական արդար հասարակարգ կառուցելու կոմունիստական զաղափարախոսությունից:

Իհարկե, Հայաստանի համար թերևս ոչ համարելի կարող են թվալ չինական «չափորոշիչները», այդ թվում սահմանադրական իրավունքի համակարգում, սակայն, բացառապես եվրոպական պետությունների ընտանիքին ինտեգրվելը և ժողովրդակարական զարգացումներին մասնակցելը դեռևս չեն կարող հանդիսանալ բավարար պայման հայ ժողովրդի կենսագոյի համար, առավել ևս, երբ հայերը և չինացիները հանդիսանում են համաշխարհային քաղաքակրթական արժեքներ դաշտունող ու կրող ժողովուրդներ: Վերջապես, Չինաստանի սահմանադրական իրավունքի հիմնախնդիրների հետազոտությունն ինքնին կարելի է դիտարկել հայ իրավագիտական մտքի նոր ու ինքնուրույն ուղղվածություն:

Հատկանշական է այն, որ Չինաստանն անցնելով սահմանադրական իրավունքի համակարգի կայացման ու զարգացման բարդ ճանապարհ, ներկայում ունի բավականաչափ զարգացած իրավական համակարգ: Այս առումով, հետազոտության համար

առավել հրատապ ու պահանջարկված են այն խնդիրները, որոնք վերաբերում են Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական իրավունքի համակարգի կատարելագործմանը, այդ թվում՝ հաշվի առնելով նույնիսկ երկու պետությունների միջև առկա էական ու հայեցակարգային առանձնահատկությունները՝ պետության կառուցվածքի, տարածքային կազմավորման, սահմանադրական կարգի, անձի սահմանադրահրավական կարգավիճակի, պետական իշխանության մարմինների համակարգի սահմանադրահրավական կարգավորման հարցերում:

Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության Սահմանադրության և սահմանադրականության հիմնախնդիրների համալիր հետազոտությունը կարող է էականորեն ընդլայնել հայ իրավագիտության մեջ սահմանադրականագիտության ճանաչման սահմանները: Հենց այս հանգամանքով է պայմանավորված խնդրո առարկա ոլորտի բազմակողմանի և խորքային հետազոտության ակնհայտ անհրաժեշտությունը:

Այս խնդիրն ավելի է կարևորվում, եթե ներկայացված աշխատանքում փորձ է արվում սահմանադրահրավական տեսանկյունից քննարկել նաև սահմանադրական կարգի հիմնական տարրերը, ինչը թույլ է տալիս խորությամբ հասկանալ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական կարգի օրենսդրությունը և առանձնահատկությունները, ինչպես նաև սահմանել այն հիմնախնդիրների շրջանակը, որոնց լուծմամբ կմատնանշվեն դրանց կատարելագործման ուղիները:

Հայրենական իրավագիտության մեջ համակողմանի ու քավարար մակարդակում Հայաստանի և Չինաստանի սահմանադրական իրավունքի համակարգերի հարաբերակցության հիմնախնդիրների հետազոտություններ և գիտական արժևորում չեն կատարվել, և չեն կարևորվել դրանց փոխազդակցության ու համադրման անհրաժեշտությունն ու նշանակությունը: Այս առումով, Չինաստանի սահմանադրական իրավունքի առանձին հարցերի վերաբերյալ գիտական ցանկացած հետազոտություն առավել քան կարևոր են, հատկապես, եթե խոսքը վերաբերում է չինական յուրահատուկ իրավական համակարգի չափորոշիչների իրացման խնդրին:

Միաժամանակ, Հայաստանի և Չինաստանի իրավական այդ համակարգերի հարաբերակցության հիմնախնդիրն առանձնանում է նաև քաղաքական, սոցիալական, տնտեսական, մշակութային և հումանիտար բնագավառներում փոխշահավետ համագործակցության առումով, ինչը պայմանավորված է այն հիմնավորմամբ, որ այդ փոխազդակցության ճշշտ հայեցակարգի ընտրությամբ, ի վերջո, աետք է երաշխավորվի պետությունների և նրանց քաղաքացիների իրավունքների ու ազատությունների, ինչպես նաև ազգային շահերի պաշտպանությունը¹:

Քաջի այդ, Թայվանի, Սյանգանի ու Առնենի նկատմամբ Չինաստանի իրավագորության վերականգնման և չինական «մեկ պետություն երկու հասարակարգով» պետական հայեցակարգի սահմանադրական կարգավորման փորձի ուսումնասիրությունը կարևոր նշանակություն կարող է ունենալ հայկական երկու պետությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության վերամիա-

¹ Հայաստանի Հանրապետության և Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության միջև դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման 20 տարիների ընթացքում (1992-2012 թթ.) քաղաքական, ուսմանարդյունաբերական, տեխնիկական, մշակութային և հումանիտար բնագավառներում ստորագրվել են համագործակցության մասին մի քանի տասներեսամյակը. Մանրամասն տես՝ ՀՀ միջազգային պայմանագրերի պաշտոնական տեղեկագրեր (1992-2012 թթ.):

վորման գործընթացների համատեքստում: Միևնույն ժամանակ, անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ Չինաստանում հաստատվել է ժողովուրդների ու ազգերի ազգային ինքնավարության սահմանադրական սկզբունքը՝ առանց ինքնավարության (ինքնորոշման) հաստատման իրավունքի, ինչը բնականաբար մասնագիտական գրականության մեջ տեղիք է տալիս տարբեր մեկնաբանությունների ու ընկալումների:

Հենց այս հանգամանքներով է պայմանավորված աշխատանքի արդիականությունը, որանում ներկայացված հիմնախնդիրների լուսաբանման ու հետազոտության անհրաժեշտությունը:

Հետազոտվող թեմայի գիտական մշակվածության աստիճանը և ատենախոսության տեսական հիմքը: Չինաստանի սահմանադրական իրավունքի առանձին հիմնահարցերին հայրենական իրավագիտական մտքի ներկայացուցիչներից անդրադարձել են Վ.Այվազյանը, Ա.Արշակյանը, Լ.Հակոբյանը, Ա.Փխրիկյանը և այլոք՝ արտասահմանյան երկրների սահմանադրական իրավունքի և արտասահմանյան երկրների պետության ու իրավունքի պատմության թեմատիկ հարցերի ուսումնասիրության համատեքստում:

Առանձնակի ուշադրության է արժանի պրոֆեսոր Գ.Գ.Հարությունյանի «Չինաստանի ժողովրդական Հանրապետության Սահմանադրության արժեքանական հիմնարար առանձնահատկությունները» գիտական աշխատանքը, որում առանձնահատուկ կարևորություն է տրվել «ժողովրդի ժողովրդավարական դիկտատուրա», «սոցիալիստական իրավական պետություն», «սոցիալիստական շուկայական տնտեսություն» և սահմանադրական այլ սկզբունքների արժեքանության բացահայտմանը²:

Այնուամենայնիվ, այսօր շատ հարցեր՝ կապված Չինաստանի սահմանադրական գարգացման փուլերի, սահմանադրական կարգի հիմունքների սահմանադրահիրավական ամրագրման առանձնահատկությունների, քաղաքացու սահմանադրահիրավական կարգավիճակի ժամանակակից հիմնահարցերի, սոցիալ-քաղաքական կառուցվածքի ինստիտուտների սահմանադրահիրավական վերլուծության, տարածքային կազմակերպման սահմանադրական հիմունքների, պետական իշխանության մարմինների սահմանադրական համակարգի ու նրանց կազմակերպման ու գործունեության սահմանադրահիրավական ասպեկտների հետ, գիտական գրականության մեջ պատշաճ լուծում չեն ստացել:

Խորհրդային Միության ժամանակաշրջանում և հետխորհրդային երկրներում հրապարակվել են հետազոտության թեմային նվիրված բազմաթիվ ուսումնասիրություններ, որոնցից հատկանշական են՝ Բ.Ա.Անդրիսենիչի, Ն.Խ.Ախմետշինի, Վ.Անտոնվի, Ռ.Ա.Ասլանովի, Ա.Պ.Բարիչևի, Լ.Մ.Գուլշնիկովի, Ե.Վ.Բիրյուկինի, Ի.Վասիլյևի, Վ.Գ.Գանջինի, Օ.Բ.Գորոդիկնիկովի, Ն.Պ.Գուրեևի, Ա.Մ.Դրոնովի, Տ.Եմելյանովի, Ն.Ի.Իվանովի, Կ.Ա.Կոկասի, Դ.Մ.Մաքսիմովի, Պ.Ա.Մոսկալևի, Մ.Ա.Յակովլևի, Օ.Ե.Նեպոմնինի, Ս.Օսիպովիկի, Ս.Վ.Չերնիչենկոյի, Վ.Տ.Տոմինի, Վ.Ե.Չիրկինի Ե.Գ.-

² Տես՝ Հարությունյան Գ.Գ. Չինաստանի ժողովրդական Հանրապետության Սահմանադրության արժեքանական հիմնարար առանձնահատկությունները / <http://www.concourt.am/123.pdf>.

Պաշենկոյի, Մ.Ի.Ալադկովսկու, Դ.Ա.Սմիրնովի, Գ.Ա.Ստեպանովի, Մ.Շիտարենկոյի, Վ.Ա.Տումանովի, Ա.Վ.Շիտովի և այլոց աշխատությունները:

Հետխորհրդային և եվրոպական այլ երկրների, ինչպես նաև չին սահմանադրականագետների կողմից հետազոտության հարակից թեմաներով կատարվել են բազմաթիվ աշխատանքներ, այդ թվում՝ ատենախոսության մակարդակով (Լ.Մ.Գուրջնիկովը, Ա.Ե.Լունյեր, Գ.Վ.Իգնատենկոն, Յույ Յանը, Լ.Ի.Կասկը, Ե.Վ.Կումանինը, Ո.Ա.Շեպենկոն, Ս.Վ.Սմոլենսկին, Տ.Վ.Ստեպանովան, Սյառ Վենյուն, Ն.Կ. Տրետյակովը, Դ.-Ա.Շկիտինը, Ցզին Դասինը, Ա.Ս.Չուպանովը և այլոք), այնուամենայնիվ, Հայաստանի Հանրապետությունում տեսական և գործնական առումով խնդրո առարկա հիմնախնդիրն առաջին անգամ է գիտական հետազոտության մակարդակով քննարկվում:

Հետազոտության օբյեկտը հանդիսանում են հասարակական, սոցիալ-քաղաքական և պետական կառուցվածքի, տարածքային կազմակերպման, պետական իշխանության մարմինների ու անձի իրավական կարգավիճակի հետ կապված սահմանադրական իրավահարաբերությունները:

Հետազոտության առարկան ներառում է տեսական, պատմական, գաղափարական, իրավական, կազմակերպական սկզբունքները, սահմանադրական զարգացումների փուլերն ու կառուցակարգերը, պետության և անհատի փոխհարաբերությունների ձևերն ու ուղղությունները, ինչպես նաև այդ փոխազդակցության արդի վիճակը:

Հետազոտության նպատակը հայրենական իրավագիտության մեջ դեռևս չուսումնասիրված ոլորտի՝ Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության Սահմանադրության տեսական - իրավական համալիր վերլուծության իրականացումն է, ինչպես նաև սահմանադրական իրավունքի համակարգի առանձին տարրերի սահմանադրափական էության բացահայտումն է, այդ համակարգի հիմնախնդիրների վերհանումը: Ըստ այդմ, առաջադրվել են ատենախոսության հետևյալ խնդիրները:

- Վերլուծել Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության Սահմանադրության առանձնահատկությունները, հետազոտել սահմանադրականության ապահովման հիմնախնդիրները, բացահայտել այն դրական տարրերը, որոնք կարող են օգտագործվել հայ սահմանադրականագիտության համակարգում,

- ուսումնասիրել սահմանադրական կարգի կայացման ու զարգացման սահմանադրափական ամրագրման առանձնահատկությունները,

- հետազոտել ԶԺՀ սահմանադրական իրավունքի համակարգը, տեսական հիմունքները և սկզբունքները,

- Վերլուծել քաղաքացու սահմանադրափական կարգավիճակի ժամանակակից հիմնահարցերը,

- բացահայտել Զինաստանի սոցիալ-քաղաքական կառուցվածքի ինստիտուտների սահմանադրափական հիմնախնդիրները,

- հետազոտել ԶԺՀ տարածքային կազմակերպման սահմանադրական հիմունքները, բացահայտել դրանց էությունն ու նշանակությունը,

- ուսումնասիրել Զինաստանի պետական իշխանության մարմինների սահմանադրական համակարգը, կազմակերպման ու գործունեության սահմանադրափակա-

կան կառուցակարգերը, վեր հանել այդ մարմինների կազմակերպահրավական դրական փորձը Հայաստանի հանրային իշխանության ոլորտում օգտագործելու հնարավորության նպատակով:

Հետազոտության մեթոդաբանական հիմքը: Ատենախոսության օրյեկտի և առարկայի ուսումնասիրման մեթոդական հիմքը կազմում են դիալեկտիկական, տրամաբանական, համակարգակառուցվածքային վերլուծության, պատմահամեմատական, համեմատահրավական և այլ մեթոդները: Այդ մեթոդների և դրանց հարաբերակցության համատեքստում՝ առաջադրված խնդիրների լուծման համար օգտագործվել են պետության և իրավունքի տեսության, սահմանադրական իրավունքի, վարչական իրավունքի, մունիցիպալ իրավունքի, մարդու իրավունքների իրավունքի, փիլիսոփայության, քաղաքագիտության տեսական դրույթները:

Հետազոտության նորմատիվային իրավական, աղբյուրագիտական և տեղեկատվական հիմքերը: Ուսումնասիրության նորմատիվային իրավական հիմքը կազմում են տարբեր ժամանակաշրջանի խմբագրությամբ ԶԺՀ Սահմանադրությունը և օրենքները, Ժողովրդական ներկայացուցիչների համաշխանական ժողովի, Պետական խորհրդի, Զինաստանի կոմունիստական կուսակցության կենտրոնական կոմիտեի կողմից ընդունված ակտերը, նաև Հայաստանի Հանրապետության և ԽՍՀՄ Սահմանադրությունները, այլ երկրների սահմանադրությունները, ՍՍԿ-ի և միջազգային այլ կազմակերպությունների կողմից ընդունված ակտերը:

Ատենախոսության աղբյուրագիտության հիմքն են կազմում իրավագիտության թե՛րնդիանուր տեսական, և թե՛ համեմատական սահմանադրական իրավունքի գիտության, ինչպես նաև քաղաքագիտության և այլ գիտությունների ոլորտում կատարված հետազոտություններն ու դրանց նվաճումները:

Հետազոտության համար փորձառնական բազա է հանդիսացել Զինաստանի պետական իշխանության մարմինների գործունեության փորձի ուսումնասիրությունը և պրակտիկայի վերլուծությունը, Հայաստանի Հանրապետությունում Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության դեսպանության կողմից 2009 թվականին հրատարակված «Համառոտ Զինաստանի մասին» աշխատանքը, ինչպես նաև պետական մարմինների ու նրանց համացանցի միջոցով հրապարակված պաշտոնական տեղեկատվության նյութերը և այլն:

Ատենախոսության գիտական նորույթը կայանում է հետևյալում.

Հայաստանի Հանրապետությունում առաջին անգամ Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության Սահմանադրությունը վերլուծվել և ենթարկվել է համալիր գիտական ուսումնասիրության ինչպես սահմանադրական կարգի հիմունքների սահմանադրափական ամրագրման առանձնահատկությունների բացահայտման, այնպես էլ սահմանադրական իրավունքի առանձին հիմնախնդիրների վեր հանման տեսանկյունից:

Աշխատանքի գիտականությունն ու գործնական հետաքրքրությունն ակնհայտ են դառնում, եթե գիտական ուսումնասիրության են ենթարկվել Զինաստանի սոցիալ-քաղաքական կառուցվածքի և տարածքային կազմակերպման սահմանադրափական հիմնախնդիրները, պետական իշխանության մարմինների սահմանադրական համա-

կարգի, կազմակերպման ու գործունեության սահմանադրախրավական կառուցակարգերը, ինչպես նաև քաղաքացու սահմանադրախրավական կարգավիճակի ժամանակակից առանձնահատկությունները, որոնք հայ իրավագիտության մեջ գործնականում դեռևս չեն հետազոտվել:

Սահմանադրավական իրավունքի գիտության մեջ, ըստ Էության, առաջին անգամ փորձ է արվել համալիր և համակողմանի հետազոտել Սահմանադրության՝ որպես Զինաստանի պետականության զարգացման հիմքի և դրանով պայմանավորված՝ սահմանադրավականության կայացման ու զարգացման պատմախրավական ասպեկտները և սահմանադրավական զարգացման փուլերը:

Միաժամանակ, գիտական հետազոտության և տրամաբանական ավարտուն վերլուծության են ենթարկվել ԶԺՀ Սահմանադրությունը և սահմանադրավական իրավունքի այն հիմնահարցերը, որոնց լուծումները ցանկալի են և կարող են օգտագործվել հայ իրավական համակարգում:

Պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթները:

1. ԶԺՀ Սահմանադրությունը պատկանում է սոցիալիստական իրավական ընտանիքի անցումային մողելին. Երբ, մի կողմից, ներկայացուցչական մարմիններն օժտված են լիակատար իշխանությամբ, իսկ, մյուս կողմից, այդ իշխանությունն իրականացնելիս ակնհայտ է դառնում կոմունիստական կուսակցության անմիջական մասնակցությունն ու նրա իշխանական կամքի ազդեցությունը: Այս հանգամանքով պայմանավորված Զինաստանի սահմանադրավական կարգում հաստատվում են «կուսակցական պետության» տարրեր և հենց Սահմանադրության մակարդակում է ամրագրվում պետության պաշտոնական զաղափարախոսությունը:

2. Եթե ԶԺՀ Սահմանադրությունը, մի կողմից, բովանդակում է մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու ազատությունների ամրագրման և երաշխավորման ժամանակակից դրույթներ, որոնք գրեթե նույնարովանդակ են ու համապատասխանում այդ ոլորտի միջազգային իրավական չափորոշիչներին, ապա, մյուս կողմից, հոչակում է այդ չափորոշիչների հետ ընդհանուր աղերսներ չունեցող՝ սոցիալիստական իրավական պետության և սոցիալիստական շուկայական տնտեսության ինքնատիպ և, միաժամանակ, ազգային յուրահատկությամբ սկզբունքներ: Հենց նշված սկզբունքների իրացմամբ պայմանավորված նախանշվում են Զինաստանում «սոցիալիստական իրավական պետություն» ու «չինական» առանձնահատկություններով «սոցիալիստական շուկայական տնտեսություն» կառուցելու պետության քաղաքական նպատակները:

3. Զինաստանում քաղաքացիության սահմանադրախրավական յուրահատուկ կարգավորումների առանձնահատկությունը բխում է առավելապես քաղաքական նպատակահարմարությունից ելնելով, նույնիսկ, գիտակցաբար պայմանավորելով խնդրո առարկա բնագավառի առանցքային հանգամանքներն ամրագրելու նախապատվությամբ և անգամ մանրամասն կանոնակարգումից խուսափելու անհրաժեշտությամբ: Այդ ինստիտուտը առանձին դեպքերում կրում է մարդասիրական և ժողովրդավարական բնույթ, քանի որ այն ուղղված է առավելապես ազգային անվտանգության ապահովմանը և այլ պետություններում ապրող չին հայրենակիցների հայրենադարձության սատարմանը, բայց մեկ այլ դեպքում՝ ունի առաջադիմական բնույթ,

քանի որ այն գրեթե համապատասխանում է քաղաքացիության բնագավառը կանոնակարգող միջազգային իրավական ակտերով ամրագրված պայմաններին ու պահանջներին, և, միևնույն ժամանակ ունի բազմաթիվ ընդհանուր աղերսներ զարգացած երկրներում համանան իրավակարգավորումների հետ:

4. Սահմանադրության նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ սոցիալիստական գաղափարախոսության և շուկայական տնտեսության օրենքների ինտեգրումը քերում է սոցիալիզմի ու կապիտալիզմի դրական փորձի յուրօրինակ մերձեցմանը: Այս հիմնավորմամբ պայմանավորված՝ կարելի է նշել, որ Չինաստանը հոչակվել է որպես «սոցիալիստական իրավական պետություն», ոչ թե իրավական պետություն, այնտեղ ձևավորվել է «սոցիալիստական շուկայական տնտեսություն»՝ ոչ թե որպես տնտեսական համակարգ, այլ՝ սոցիալ-տնտեսական խնդիրների լուծման մեթոդ:

5. Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում կեսդարյա իրավական զարգացման արդյունքում Սահմանադրության՝ որպես քաղաքական - իրավական ինստիտուտի հիմքում ընկած են մի շարք բնութագրիչներ՝

ա) այն ունի «սոցիալականացված» բնույթ, այսինքն, ձևավորվել է մարդու և քաղաքցու իրավունքների ու պարտականությունների այնպիսի համակարգ, որն ունի «արդիականացված» սոցիալական կառուցվածք և, որտեղ խոսք է գնում նոր տիպի քաղաքացիական հասարակության այնպիսի համակարգի ձևավորման ու կայացման մասին, երբ հասարակական կազմակերպությունների գործունեության հիմնական նպատակն է դառնում մասնակցել պետության արդյունավետ քաղաքականության իրականացմանն ու նպաստել ժողովրդավարական իրավական համակարգի ստեղծմանը,

բ) այն բովանդակում է «ժողովրդավարության» տարրեր, ինչը պայմանավորված է հետևյալ հիմնավորմամբ, որ Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում, մասնավորապես, պետության քաղաքական էությունը բնութագրվում է որպես ժողովրդի ժողովրդավարական դիկտատորա, իսկ պետական իշխանության համակարգի հիմքում դրված է «դեմոկրատական ցենտրալիզմի» սկզբունքը,

գ) այն ունի շինական «սահմանադրականության» յուրահատուկ ընկալման նշանակություն, ընդ որում, մի կողմից՝ Սահմանադրությունը ձեռք է բերել արժեքանական իմաստ, որով նախանշվել են սոցիալիստական ժողովրդավարական ու իրավական վարքագծի կանոններ՝ ինչպես անհատի քաղաքացիական վարքագծում, այնպես էլ հասարակական կյանքում և պետական իշխանության մարմինների լիազորությունների իրականացման գործընթացում, իսկ, մյուս կողմից, այն յուրահատուկ մեթոդաբանական դեր է խաղում պետականության զարգացման գործում:

6. ՉԺՀ-ի 1954, 1975, 1978 թվականների Սահմանադրությունների և 1982 թվականի գործող Սահմանադրության (1988, 1993, 1999 և 2004 թվականներին կատարված փոփոխություններով) համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ դրանք ունեցել են քաղաքական բնույթ, քանի որ արտացոլել են իշխող կոմունիստական կուսակցության քաղաքական ուղեգծի փոփոխությունները և զաղափարախոսական ծրագրային դրույթները:

7. Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունը հանդիսանում է ունիտար պետություն, որտեղ տարածքային կառուցվածքը և վարչատարածքային բաժանումը փոխկապակցվում են ազգային քաղաքականության հետ, ընդ որում, այն իրականացվում է տարածքի բաժանման (ոեզրնալացման) հիման վրա՝ այդ տարածքում առկա ազգային հարցի լուծման առանձնահատկությունները պարտադիր կարգով հաշվի առնելու պայմանով:

Զինաստանում առկա է վարչատարածքային բաժանման եռաստիճան համակարգ, ընդ որում, վարչական շրջանային ազգային ինքնավարությունը՝ որպես քնակչության ազգային կազմի հատկանիշով պայմանավորված տարածքային բաժանման հատուկ ձև, ինքնակառավարման տարրից բացի, բովանդակում է նաև ազգային փորրամասնությունների շահի ապահովման առաքելությունը։ Ինչ վերաբերում է հատուկ վարչական շրջաններին, ապա դրանք դեռևս ունեն Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության խնամակալության ներքո գտնվող ժամանակավոր տարածքի կարգավիճակ։

8. Բացահայտվել են Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության պետական իշխանության մարմինների սահմանադրահրավական կարգավիճակի հետևյալ առանձնահատկությունները։

ա) ԶԺՀ Նախագահը Ժողովրդական ներկայացուցիչների համաչինական ժողովի Մշտական կոմիտեի հետ համատեղ օժտված է բարձրագույն պետական իշխանությամբ, և նա բարձրագույն միանձնյա ներկայացուցչական ու գործադիր այն մարմինն է, ով իրականացնում է պետության գլխի լիազորությունների ընդամենը մի մասը,

բ) Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում պետական իշխանության գործադիր մարմինների համակարգը դեկավարվում է բարձրագույն վարչական մարմնի՝ Պետական խորհրդի կողմից, որն ընդգրկում է ժողովրդական ներկայացուցիչների տեղական ժողովների կողմից ձևավորված բոլոր տեղական ժողովրդական կառավարությունները։ Վարչական մարմինների այս համակարգի հիմքում, նույնպես ընկած է «գենոկրատական ցենտրալիզմի» սկզբունքը և այն կառուցված է կառավարչական բարձր արդունավետություն ապահովող համակարգի վրա,

գ) Զինաստանի զինված ուժերի նկատմամբ դեկավարություն և միասնական հրամանատարություն իրականացնող պետական մարմինը՝ Կենտրոնական ռազմական խորհուրդն է, որի ձևավորման ու գործունեության իրականացմանն անմիջական մասնակցություն է ապահովում Զինաստանի կոմունիստական կուսակցությունը՝ չնայած այն հանգամանքին, որ այդ խորհրդի կազմը հաստատվում է ժողովրդական ներկայացուցիչների համաչինական ժողովի կողմից, ինչպես նաև Զինված ուժերի գերագույն հրամանատարության ու կառավարման իրավունքն իրականացվում է Կենտրոնական ռազմական խորհրդի և Զինաստանի կոմունիստական կուսակցության կողմից,

դ) Զինաստանում ժողովրդական դատարանը միակը չէ պետական դատական մարմինների համակարգում, իսկ ժողովրդական դատախազությունը նույնպես չի հանդիսանում օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող միակ պետական մարմինը։ Միաժամանակ, ժողովրդական դատախազությունների կազմա-

կերպման և գործունեության սահմանադրախրավական իիմքը կազմում է երկակի պատասխանատվության սկզբունքը, որը թույլ է տալիս դատախազությանը պետական իշխանության համակարգում մնալ հարաբերականորեն անկախ մարմին՝ արդյունավետորեն լուծելով իր առջև դրված խնդիրները, միևնույն ժամանակ թույլ է տալիս հաշվի առնել երկրի առանձին տարածաշրջանների ազգային ու տեղական առանձնահատկությունները և ներքաղաքական իրավիճակը:

Միաժամանակ, հեղինակի կողմից շրջանառության մեջ են դրվել Զինաստանի սահմանադրական իրավունքի բնագավառի մի շարք նյութեր, մասնավորապես՝ ԶԺՀ - Սահմանադրության հայերեն տարբերակը, տրվում սահմանադրական առանձին հասկացությունների իմաստային նշանակությունը, սահմանադրական իրավունքի առանձին հարցերի վերաբերյալ չին սահմանադրականագետների հետազոտությունների վերաբերյալ տեղեկատվական և այլ նյութեր:

Հետազոտության գիտագործնական նշանակությունը: Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների համատեքստում իրավաստեղծ գործունեության հիմնախնդիրների հնարավոր բացահայտման և դրանց լուծման նպատակով սույն հետազոտությունը հնարավորություն է տալիս որոշակիորեն նպաստելու պետական քաղաքականության որակի ու արդյունավետության բարելավմանը, մշակելու սահմանադրախրավական հայեցակարգում առկա թերություններն ու բացքումները վերացնելու եղանակներ, սահմանելու սահմանադրախրավական կարգավորման հարցադրումների շրջանակը, բացահայտելու ու կանխորշելու դրա զարգացման հետագա ուղիները:

Աշխատության գիտագործնական նշանակությունը պայմանավորվում է հետագա իրավական բարեփոխումների ուղղություններն ու եղանակները վերանայելու և դրանք առավել իրատեսական ու արդյունավետ դարձնելու վերաբերյալ կոնկրետ եզրահանգումների առաջադրմամբ: Կարծում ենք, դրանք կարող են ունենալ համապատասխան կիրառական արժեք և կնպաստեն բազմաթիվ թերությունների վերացմանը:

Ատենախոսության որոշ եզրահանգումներ կարող են պիտանի լինել սահմանադրական և օրենսդրական բարեփոխումների կոնկրետ հարցադրումներով գիտական հետազոտություններ իրականացնելու տեսանկյունից, ինչպես նաև իրավաբանական բուհերում արտասահմանյան երկրների սահմանադրական իրավունքի տեսության և պատմության դասընթացների դասավանդման ժամանակ:

Ատենախոսությունում արտացոլված առանձին տեսակետներ կարող են օգտակար լինել պետական իշխանության մարմինների և քաղաքական կուսակցությունների համար՝ սահմանադրական իրենց լիազորությունների բարելավման խնդիրների գիտագործնական քննարկումների շրջանակներում:

Հետազոտության արդյունքների հիմնավորվածությունը և արժանահավատությունը: Ատենախոսությունում արտացոլված հետազոտության արդյունքները հիմնված են սոցիալիստական երկրներում սահմանադրական բարեփոխումների իրականացման համատեքստում Զինաստանի ժողովրդական Հանրապետության Սահմանադրության ու դրա առանձնահատկությունների վերլուծության, սահմանադրական զարգացումների փուլերի, սահմանադրական կարգը բնութագրող տարրերի, ինչպես նաև, Զի-

նաստանի սահմանադրաբարավական համապատասխան ինստիտուտների ձևավորման ու իրավական կարգավորման փորձի գիտական համակողմանի ու անաշառ հետազոտության վրա, ինչպես նաև հիմնավորված և փաստարկված են ՉԺՀ պետական իրավասու մարմինների գործունեության համապատասխան նյութերով:

Ատենախոսության առանձին եզրահանգումների համար իմք են հանդիսացել ժողովրդական ներկայացուցիչների համաշխանական ժողովի, Պետական խորհրդի ու նախարարությունների, Չինաստանի կոմունիստական կուսակցության կենտրոնական կոմիտեի պաշտոնական համացանցային էջերում զետեղված նյութերը և այդ մարմինների արխիվային նյութերը:

Ատենախոսությունում օգտագործված մասնագիտական տարրեր գրականության նյութերի ուսումնասիրության միջոցով համադրվել են տարրեր իրավական համակարգերի ներկայացուցիչների դիրքորոշումները միևնույն հարցադրումների վերաբերյալ և փորձ է արվել ընտրել հետազոտության թեմային առավել բնորոշ և կիրառման համար պիտանի մոտեցումները:

Ուսումնասիրության արդյունքների փորձարկումը: Ատենախոսությունը քննարկվել և պաշտպանության է երաշխավորվել Հայ-Ռուսական (Սլավոնական) համալսարանի Իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի Սահմանադրական և մունիցիպալ իրավունքի ամբիոնի կողմից:

Ատենախոսությունում արտացոլված եզրահանգումները, հիմնադրույթները և առաջարկությունները համամասնորեն արտացոլված են հեղինակի կողմից իրատարակված գիտական հոդվածներում: Դրանց առավել առանցքային նշանակություն ունեցող մասերը գեկուցվել են Մ. Լոմնոսովի անվան Մոսկվայի պետական համալսարանում 2012 թվականին կազմակերպված «Սահմանադրական իրավունքը և քաղաքականությունը. հարաբերակցության հիմնախնդիրները» թեմայով միջազգային գիտագործնական խորհրդաժողովի ժամանակ, ինչպես նաև ներկայացվել են ՀՀ Սահմանադրական իրավունքի կենտրոնում, Հայ-Ռուսական (Սլավոնական) համալսարանում և Գավառի պետական համալսարանում կազմակերպված գիտաժողովներում:

Ատենախոսության հիմնադրույթները հեղինակի կողմից օգտագործվում են դասախոսական և մարդու իրավունքների պաշտպանության գործունեության ընթացքում:

Հաշվի առնելով այդ հանգամանքը, ատենախոսության առանձին հատվածներ, համապատասխան եզրահանգումներով ու հիմնավորումներով ուղարկվել են մի շարք իրավասու պետական մարմիններ և քաղաքական-հասարակական միավորումներ:

Ատենախոսության կառուցվածքը: Հետազոտությամբ առաջադրված խնդիրների համարժեք լուծման նկատառումներով պայմանավորված ընտրվել է աշխատության այնպիսի կառուցվածք, որը հնարավորություն է տվել անհրաժեշտ խորությամբ ու ամբողջականությամբ ներկայացնելու հետազոտության նյութը: Մասնավորապես, ուսումնասիրվել են ՉԺՀ Սահմանադրության և սահմանադրական զարգացման փուլերն ու սահմանադրական կարգի հիմունքների սահմանադրաբարավական ամրագրման առանձնահատկությունները, այնուհետև, վերլուծվել են Չինաստանում քաղաքացու սահմանադրաբարավական կարգավիճակի ժամանակակից հիմնահարցերը, այդ թվում՝ քաղաքացիության իրավական կարգավորման առանձնահատկություննե-

որ, ինչպես նաև հետազոտվել են սոցիալ-քաղաքական կառուցվածքի ինստիտուտների սահմանադրախրավական ամրագրման առանձնահատկությունները, տարածքային կազմակերպման սահմանադրավական հիմունքները և պետական իշխանության մարմինների սահմանադրավական համակարգի, կազմակերպման ու գործունեության սահմանադրախրավական ասպեկտները:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, 3 գլուխներից, դրանցում ընդգրկված 8 պարագրաֆներից, եզրափակիչ մասից և օգտագործված գրականության ցանկից: Ատենախոսության ծավալն է 156 էջ:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԱՌՈՏ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածության մեջ հիմնավորվում է հետազոտության թեմայի արդիականությունը, թեմայի գիտական հետազոտման աստիճանը, որոշակիացվում են հետազոտության նպատակները և խնդիրները, օրյեկտը և առարկան, մասնագիտական գրականության մեջ հիմնահարցի մշակվածության աստիճանը, գիտական նորույթը, ձևակերպվում են պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթները, մատնանշվում են ատենախոսական հետազոտության մեթոդական, տեսական և փորձառնական հիմքերը, արդյունքների հիմնավորվածությունը և արժանահավատությունը, նրա գիտատեսական նշանակությունը, ինչպես նաև հետազոտության արդյունքների փորձարկումն ու ներդրումը:

Աշխատանքի առաջին գլուխը (Սահմանադրությունը որպես Զինաստանի պետականության զարգացման հիմք) բաղկացած է 2 պարագրաֆից:

Առաջին պարագրաֆում (Սահմանադրությունը և սահմանադրավականության կայացումն ու զարգացումը Զինաստանում. պատմաիրավական ասպեկտները և սահմանադրական զարգացման փուլերը) ընդհանրացվում են սահմանադրավական զարգացման փուլերի վերլուծության արդյունքները սկսած Զինաստանում սահմանադրության գաղափարի ծննդի ժամանակաշրջանից (XIX դար) մինչև ՉԺՀ-ի 1982 թվականի գործող Սահմանադրության փուլը: Անդրադարձ է կատարվում ՉԺՀ-ի 1954, 1975, 1978 թվականների սահմանադրությունների և 1982 թվականի գործող Սահմանադրության (1988, 1993, 1999 և 2004 թվականներին կատարված փոփոխություններով) համադրված վերլուծությանը, ներկայացվում են սահմանադրավական զարգացումների պատմաիրավական ասպեկտները և առանձնահատկությունները:

Մանրամասն անդրադարձ է կատարվում սահմանադրավական փոփոխությունների կարևորմանն ու դրանց պետական գաղափարական ամրապնդմանը՝ դիտելով որպես չինական «սահմանադրավականության» յուրահատուկ ընկալման ու իրավաքաղաքական համաշխարհային զարգացման նոր աստիճան:

Երկրորդ պարագրաֆն (Զինաստանի ժողովրդական Հանրապետության սահմանադրական կարգի հիմունքների սահմանադրախրավական ամրագրման առանձնահատկությունները) ամբողջությամբ նվիրված է Զինաստանի ժողովրդական Հանրապետության սահմանադրական կարգի տեսական հիմունքների ուսումնասիրությանը և սահմանադրական կարգի առանձին հիմնադրույթների («ժողովրդի ժողովրդավարական դիկտատուրա», «դեմոկրատական ցենտրալիզմ», «սոցիալիստական շուկայա-

կան տնտեսություն», «սոցիալիստական իրավական պետություն» և այլն) էության բացահայտմանը:

Հանգամանալից անդրադարձ է կատարվում Զինաստանի ժողովրդական Հանրապետության սահմանադրական կարգի հիմնական այն սկզբունքների դրսերման առանձնահատկություններին, որոնցում թեև զուգորդվում են ժողովրդավարական ու ավտորիտար ռեժիմների տարրեր, այնուամենայնիվ դրանք կրում են ընդհանրական բնույթ և ուղղվում ժողովրդի ու պետության ինքնիշխանության արժեորմանը: Ներկայացվում և վերլուծվում են Զինաստանում իշխանության իրականացման առանձնահատկությունները, բացահայտվում են Սահմանադրության մակարդակով ամրագրված կամ հաստատված գաղափարատեսական քաղադրիչը՝ պետության պաշտոնական գաղափարախոսությունը: Միաժամանակ, անդրադարձ է կատարվում նաև Զինաստանի կոմունիստական կուսակցության, որպես ղեկավար քաղաքական ուժի և «կուսակցական պետության» տարրի առկայության հանգամանքին:

Խնդրի առավել լայն ընդգրկման նպատակով անցկացվում են զուգահեռներ պետության քաղաքական գաղափարախոսության և պաշտոնական հայացքների ընդհանրությունների հետ:

Աշխատանքի երկրորդ գլուխը (Մարդու և քաղաքացու սահմանադրափական կարգավիճակի հիմնահարցերը Զինաստանի ժողովրդական Հանրապետությունում) բաղկացած է 3 պարագրաֆից:

Առաջին պարագրաֆում (Մարդու և քաղաքացու քաղաքական ու քաղաքացիական իրավունքների սահմանադրական ամրագրման հիմնահարցերը Զինաստանում քննության են առնվում չինական եզրութաբանության մեջ զործածվող «քաղաքացի» սահմանակարգի հիմնահարցերը և ներկայացվում դրա իմաստաբանական նշանակությունը:

Հեղինակն իր դիտարկումներում մանրամասն անդրադարձ է կատարում մարդու և քաղաքացու քաղաքական ու քաղաքացիական իրավունքների սահմանադրական ամրագրման հիմնախնդիրներին, հատկապես Զինաստանում 2002 թվականի սահմանադրական բարեփոխումների համատեքստում: Այնուամենայնիվ, ելնելով մարդու և քաղաքացու քաղաքական, քաղաքացիական իրավունքների վերաբերյալ չինական առանձնահատկությամբ առկա պատկերացումներից, հեղինակը եզրահանգում է, որ Զինաստանում մարդու իրավունքների իրացման բնագավառում Սահմանադրությունն ունի չինական «սահմանադրականության» յուրահատուկ ընկալման նշանակություն, ընդ որում, մի կողմից՝ այն ձեռք է բերում արժեքանական իմաստ, որով նախանշվում են սոցիալիստական ժողովրդավարական ու իրավական վարքագծի կանոններ՝ ինչպես անհատի քաղաքացիական վարքագծում, այնպես էլ հասարակական կյանքում և պետական իշխանության մարմինների լիազորությունների իրականացման գործընթացում, իսկ մյուս կողմից, այն յուրահատուկ մեթոդաբանական դեր է խաղում պետականության զարգացման գործում:

Երկրորդ պարագրաֆում (Չժ քաղաքացիների տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների հիմնախնդիրները Զինաստանի 1982 թվականի Սահմանադրության համատեքստում) քննության են առնվում զարգացած սոցիալիզմի դա-

րաշրջանում առաջնային նշանակություն ստացած քաղաքացիների նյութական և հոգևոր պահանջմունքների բավարարման հիմնախնդիրները և դրանց լուծման նպատակով պետության կողմից նրանց վերապահված տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքները:

Թեմայի առավել ընդգրկուն քննարկման նպատակով վերլուծվում են Սահմանադրության 2-րդ գլխով ամրագրված նարդու և քաղաքացու տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքներ սահմանող ու պարտականություններ ամրագրող դրույթները՝ դրանք դիտարկելով որպես Սահմանադրության «սոցիալականացված» բնութագրիչներ:

Անշուշտ, հեղինակը կարևորելով Զինաստանի մասնակցությունը ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների համանաժողովի աշխատանքներին, ինչպես նաև մարդու իրավունքների մասին միջազգային կոնվենցիաներին, այնուամենայնիվ, որպես ՄԱԿ-ի Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի մասնակից և ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդի մշտական անդամ՝ Զինաստանը ծավալում է միջազգային լայն համագործակցություն և ակտիվորեն հանդես է գալիս ի պաշտպանություն ՄԱԿ-ի կանոնադրության նպատակների և սկզբունքների, որոնք ուղղված են մարդու իրավունքներին և ազատություններին աջակցելուն, վճռականորեն հանդես է գալիս պետությունների կողմից մարդու իրավունքների բնագավառում հատկապես զարգացող երկրների նկատմամբ երկակի մոտեցումների կիրառման դեմ, երրորդ երկրներին սեփական մողելը պարտադրելու դեմ, «մարդու իրավունքների հիմնախնդիրների» պատրվակով այլ երկրների ներքին գործերին միջամտության փորձերի դեմ և այլն:

Ընդհանրացնելով մարդու և քաղաքացու տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների վերլուծության արդյունքները, հեղինակը կարևորում է նաև նոր տիպի քաղաքացիական հասարակության համակարգի ձևավորում ու կայացում, որտեղ հասարակական կազմակերպությունների գործունեության հիմնական նպատակն է դառնում՝ մասնակցել պետության արդյունավետ քաղաքականության իրականացմանն ու նպաստել ժողովրդավարական իրավական համակարգի ստեղծմանը:

Երրորդ պարագրաֆում (Քաղաքացիության սահմանադրախրավական կարգավորման առանձնահատկությունները Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում) քննության է առնվում պետության և անձի միջև ձևավորվող կապի ու հարաբերությունների համակցությամբ պայմանավորված անձի իրավական կարգավիճակի հիմնախնդիրներն ու առանձնահատկությունները: Ընդ որում, հեղինակի կարծիքով, Զինաստանում քաղաքացիների իրավական դրույթունը համապատասխանում է հասարակության սոցիալ-քաղաքական կառուցվածքին, դրանում գերիշխող սեփականության ձևերին, արտադրության և բարիքների բաշխման սկզբունքներին, իշխանության քաղաքական կազմակերպման ձևին, ազգային-պատմական առանձնահատկություններին:

Աշխատանքում վերլուծվում և գնահատվում են ԶԺՀ քաղաքացիության ինստիտուտը կանոնակարգող սահմանադրախրավական նորմերը, որոնք բխում են առավելապես քաղաքական նպատակահարմարությունից: Այդ հիմնավորմամբ պայմանա-

վորված, հեղինակը գտնում է, որ նման իրավիճակը վարչական իշխանություններին հնարավորություն է ընձեռում կոնկրետ անձանց քաղաքացիության մասին հարցերը լուծելիս՝ դեկավարվել քաղաքական այս կամ այն նկատառումներով կամ ուղղակի խուսափել այդ հարցերի կանոնակարգումից:

Կարևորելով քաղաքացիության շինական ինստիտուտը, միաժամանակ, հեղինակը գտնում է, որ այն առաջադիմական է և առանձին դեպքերում կրում մարդասիրական ու ժողովրդավարական բնույթ, քանի որ զրեթե համապատասխանում է քաղաքացիության բնագավառը կանոնակարգող միջազգային իրավական ակտերով ամրագրված պայմաններին ու պահանջներին, և, միևնույն ժամանակ, ունի բազմաթիվ ընդհանուր աղերսներ զարգացած երկրներում համանման իրավակարգավորումների հետ:

Աշխատանքի երրորդ գլուխը (Պետական ու սոցիալական կառուցվածքի և տարածքային կազմավորման սահմանադրական կարգավորումը Զինաստանի ժողովրդական Հանրապետությունում) բաղկացած է 3 պարագրաֆից:

Առաջին պարագրաֆում (Զինաստանի ժողովրդական Հանրապետության սոցիալ-քաղաքական կառուցվածքի սահմանադրավիրավական կարգավորումը) քննության են առնվում ժամանակակից Զինաստանի հասարակության սոցիալական և քաղաքական համակարգերը սահմանադրական իրավունքի տեսանկյունից: Անդրադարձ կատարելով հասարակության սոցիալական – քաղաքական կառուցվածքը սահմանող Սահմանադրության հոդվածների վերլուծությանը, հեղինակը գտնում է, որ բանվորները և գյուղացիությունը դիտարկվում են որպես պետության սոցիալական կառուցվածքի հիմնական տարրեր՝ «սոցիալիստական աշխատավորներ» միասնական ձևակերպմամբ:

Հատկանշական է նաև այն, որ սոցիալական այդ կառուցվածքի հիմքում ընկած Մաս Յզերունու «Աշխարհի բաժանման մասին» տեսությունը, ըստ որի՝ «հակամարտող ուժերը դասակարգվում են երեք մասերի. մենք՝ ինքներս, մեր քշնամիները և մեր դաշնակիցները»: Հենց այս տեսության վրա է խարսխվել 1982 թվականի ՉԺՀ գործող Սահմանադրության այն պահանջը, որ «սոցիալիստական շինարարության գործում անհրաժեշտ է ... համախմբել բոլոր այն ուժերը, որոնց կարելի է համախմբել» (Սահմանադրության նախարանի 9-րդ պարբերություն):

Մանրամասն անդրադառնալով ՉԺՀ քաղաքական համակարգի հիմնահարցերի վերլուծությանը, հեղինակը գտնում է, որ ներկայացուցչական մարմինները հանդիսանում են պետության մարմինների ողջ համակարգի հիմքը, իսկ ժողովրդահշխանությունը կարող է իրականացվել նաև ոչ պետական ինստիտուտների միջոցով, որպիսիք կարող են հանդիսանալ քաղաքացիների միավորումներ, ինչպիսիք են կուսակցությունները և հասարակական կազմակերպությունները:

Ամփոփելով Զինաստանի սոցիալական և քաղաքական կառուցվածքի սահմանադրավական վերլուծության արդյունքները՝ հեղինակը կարևորում է այդ կառուցվածքի բաղկացությունը կազմող սուբյեկտների գործունեության սահմանները և քաղաքական նպատակները սոցիալիստական արդիականացման գործընթացում: Հեղինակի համոզմամբ՝ Զինաստանի կոնումիստական կուսակցությունը՝ որպես բանվոր

դասակարգի, գյուղացիության և աշխատավոր մտավորականության շահերն արտահայտող դեկավար ու իշխող քաղաքական ուժ, վերածվում է ոչ այնքան քաղաքական նպատակներ հետապնդող, որքան Չինաստանի ատադրողական ուժերի զարգացման պահանջները, չինական մշակույթի առաջադիմական ուղղությունը և չին ժողովրդի ամենալայն խավերի արմատական շահերը ներկայացնող կուսակցության: Իսկ այդպիսի նոր տիպի քաղաքացիական հասարակության համակարգի ձևավորման ու կայացման համար այդ կազմակերպությունների գործունեության հիմնական նպատակն է դառնում՝ մասնակցել պետության արդյունավետ քաղաքականության իրականացմանը և նպաստել ժողովրդավարական իրավական համակարգի ստեղծմանը:

Երկրորդ պարագրաֆում (Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության տարածքային կազմակերպման սահմանադրական իիմունքները) վերլուծվում է պետության տարածքային կառուցվածքի բովանդակությունը կազմող տարածքային կազմակերպման խնդիրը, որը փոխսկապակցվում է ազգային քաղաքականության հետ:

Այս համատեքստում քննության է առնվում Սահմանադրությամբ հռչակված միասնական քազմազգ պետության սկզբունքի իրացման արդյունավետությունը վարչատարածքային բաժանման եռաստիճան համակարգի պայմաններում:

Միաժամանակ, ընդհանրացնելով տարածքային կազմակերպման վերաբերյալ առկա առանձնահատկությունները, հեղինակը գտնում է, որ Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունը հանդիսանում է ունիտար պետություն, որտեղ տարածքային կազմակերպմանը զուգընթաց ազգային քաղաքականությունն իրականացվում է տարածքի բաժանման հիման վրա՝ այդ տարածքում առկա ազգային հարցի լուծման առանձնահատկությունները պարտադիր կարգով հաշվի առնելու պայմանով:

Անդրադառնալով Չինաստանի վարչատարածքային բաժանման եռաստիճան համակարգում առկա տարածքային կազմակերպման առանձնահատկությանը՝ հատուկ վարչական շրջանների առկայությանը, հեղինակի կարծիքով, պետության խնամակալության ներքո գտնվող այդպիսի տարածքները դիտարկվում են որպես պետության կազմի մեջ աստիճանաբար անցնելու միջազգային իրավական յուրահատուկ հիմնախնդիրի լուծման սահմանադրական եղանակ:

Երրորդ պարագրաֆում (Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության պետական իշխանության մարմինների սահմանադրական համակարգը, կազմակերպման ու գործունեության սահմանադրաիրավական ասպեկտները) վերլուծվում է ՉԺՀ Սահմանադրության «Պետական կառուցվածքը» վերտառությամբ գլուխը, որը ներառում է պետական մարմինների համակարգը և նրանց սահմանադրական կարգավիճակն ու փոխհարաբերությունները կարգավորող նորմերը:

Ելնելով դրանից՝ հեղինակը մանրամասն անդրադառնում է ՉԺՀ-ի պետական մարմինների համակարգի պարզաբանմանը և այդ համակարգի հիմքը կազմող պետական իշխանության ներկայացուցչական մարմինների՝ Ժողովրդական ներկայացուցիչների համաշխանական ժողովի և Ժողովրդական ներկայացուցիչների տեղական ժողովների, Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության Նախագահի, Պետական խորհրդի, Կենտրոնական ռազմական խորհրդի, Ժողովրդական դատարանի, Ժողովրդական դատախազության սահմանադրական կարգավիճակի հիմնախնդիր-

ների վերլուծությանը:

Հեղինակի համոզմամբ՝ Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում ստեղծվել է պետական իշխանության արդյունավետ և միասնական համակարգ, որն իրականացվում է պետական իշխանության, պետական կառավարման, արդարադատության և օրինականությունը պահպանելու միջոցով:

Հեղինակի դիտարկմամբ՝ Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության Նախագահը՝ Ժողովրդական ներկայացուցիչների համաշխանական ժողովի Մշտական կոմիտեի հետ համատեղ իրականացնում է երկրում բարձրագույն պետական իշխանությունը: Նա բարձրագույն միանձնյա ներկայացուցչական և գործադիր այն մարմինն է, ով իրականացնում է պետության գլխի լիազորությունների մի մասը: Միաժամանակ, Զինաստանում զինված ուժերի նկատմամբ դեկավարություն և միասնական հրամանատարությունն իրականացնում է Կենտրոնական ռազմական խորհուրդը, որի ձևավորման ու գործունեության իրականացմանն անմիջական մասնակցություն է ապահովում Զինաստանի կոմունիստական կուսակցությունը՝ չնայած այն հանգամանքին, որ այդ խորհրդի կազմը հաստատվում է Ժողովրդական ներկայացուցիչների համաշխանական ժողովի կողմից: Դա իմք է տալիս հեղինակին պնդելու, որ Զինաստանի զինված ուժերի գերագույն հրամանատարության և կառավարման իրավունքն իրականացվում է Կենտրոնական ռազմական խորհրդի և Զինաստանի կոմունիստական կուսակցության կողմից:

Իր դիտարկումներում հեղինակը ելնում է այն մտքից, որ Զինաստանում Ժողովրդական դատարանը և Ժողովրդական դատախազությունը չեն հանդիսանում միակ պետական դատական կամ օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող մարմինը: Այդ հիմնավորմամբ պայմանավորված, հեղինակը գտնում է, որ Ժողովրդական դատախազությունների կազմակերպման և գործունեության հիմքը կազմում է երկակի պատասխանատվության սկզբունքը, որը թույլ է տալիս դատախազությանը պետական իշխանության համակարգում մնալ հարաբերականորեն անկախ մարմին՝ արդյունավետորեն լուծելով իր առջև դրված խնդիրները, միևնույն ժամանակ թույլ է տալիս հաշվի առնել երկրի առանձին տարածաշրջանների ազգային ու տեղական առանձնահատկությունները և նաև ներքաղաքական իրավիճակը:

Ատենախոսության շրջանակներում կատարված հետազոտության արդյունքները թույլ են տվել հանգել որոշակի հետևողությունների և ձևակերպել Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում սահմանադրական իրավակարգավորման հիմնախնդիրների վերաբերյալ կոնկրետ եզրահանգումներ ու առաջարկություններ, որոնք տեղ գտնելով ատենախոսության «Եզրակացություն» բաժնում՝ ներկայացվում են ստորև՝ աշխատանքի կառուցվածքին համապատասխան:

- ԶԺՀ Սահմանադրությունը պատկանում է սոցիալիստական իրավական ընտանիքի անցումային մոդելին, եթե մի կողմից, ներկայացուցչական մարմիններն օժտված են լիակատար իշխանությամբ, իսկ մյուս կողմից, այդ իշխանությունն իրականացնելիս ակնհայտ է դառնում կոմունիստական կուսակցության անմիջական մասնակցությունն ու նրա իշխանական կամքի ազդեցությունը: Այս հանգամանքով պայմանավորված՝ Զինաստանի սահմանադրական կարգում հաստատվել են «կուսակցական պե-

տության» տարրեր և հենց Սահմանադրության մակարդակում է ամրագրվում պետության պաշտոնական գաղափարախոսությունը:

- Եթե ԶԺՀ Սահմանադրությունը, մի կողմից, բովանդակում է մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու ազատությունների ամրագրման և երաշխավորման ժամանակակից դրույթներ, որոնք գրեթե նույնաբռնվածակ են ու համապատասխանում այդ ոլորտի միջազգային իրավական չափորոշիչներին, ապա մյուս կողմից, հոչակում է այդ չափորոշիչների հետ ընդհանուր աղերսներ չունեցող՝ սոցիալիստական իրավական պետության և սոցիալիստական շուկայական տնտեսության ինքնատիպ և, միաժամանակ, ազգային յուրահատկությամբ սկզբունքների իրացմամբ պայմանավորված՝ նախանշվում են Զինաստանում «սոցիալիստական իրավական պետություն» ու «չինական» առանձնահատկություններով «սոցիալիստական շուկայական տնտեսություն» կառուցելու պետական քաղաքական նպատակները:

- Զինաստանում քաղաքացիության սահմանադրաբարվական յուրահատուկ կարգավորումների առանձնահատկությունը բխում է առավելապես քաղաքական նպատակահարմարությունից ելնելով, նույնիսկ, գիտակցաբար պայմանավորելով խնդրո առարկա բնագավառի առանցքային հաճախանքներն ամրագրելու նախապատվությամբ և անգամ մանրամասն կանոնակարգումից խուսափելու անհրաժեշտությամբ: Այդ ինստիտուտը առանձին դեպքերում կրում է մարդասիրական և ժողովրդավարական բնույթ, քանի որ այն ուղղված է առավելապես ազգային անվտանգության ապահովմանը և այլ պետություններում ապրող չին հայրենակիցների հայրենադարձության սատարմանը, բայց մեկ այլ դեպքում՝ ունի առաջադիմական բնույթ, քանի որ այն գրեթե համապատասխանում է քաղաքացիության բնագավառը կանոնակարգող միջազգային իրավական ակտերով ամրագրված պայմաններին ու պահանջներին և, միևնույն ժամանակ ունի բազմաթիվ ընդհանուր աղերսներ զարգացած երկրներում համանման իրավակարգավորումների հետ:

- Սահմանադրության նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ սոցիալիստական գաղափարախոսության և շուկայական տնտեսության օրենքների ինտեգրումը բերում է սոցիալիզմի ու կապիտալիզմի դրական փորձի յուրօրինակ մերձեցմանը: Այս հիմնավորմամբ պայմանավորված՝ կարելի է նշել, որ Զինաստանը հոչակվել է որպես «սոցիալիստական իրավական պետություն», ոչ թե՝ իրավական պետություն, այնտեղ ձևավորվել է «սոցիալիստական շուկայական տնտեսություն»՝ ոչ թե որպես տնտեսական համակարգ, այլ՝ սոցիալ-տնտեսական խնդիրների լուծման մեթոդ:

- Զինաստանի ժողովրդական Հանրապետությունում կեսդարյա իրավական օրգագուման արդյունքում Սահմանադրության՝ որպես քաղաքական - իրավական ինստիտուտի հիմքում ընկած են մի շարք բնութագրիչներ՝

ա) այն ունի «սոցիալականացված» բնույթ, այսինքն, ձևավորվել է մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու պարտականությունների այնպիսի համակարգ, որն ունի «արդիականացված» սոցիալական կառուցվածք և, որտեղ խոսք է գնում նոր տիպի քաղաքացիական հասարակության այնպիսի համակարգի ձևավորման ու կայացման մասին, երբ հասարակական կազմակերպությունների գործունեության հիմնական նպատակն է դառնում մասնակցել պետության արդյունավետ քաղաքականության ի-

րականացմանն ու նպաստել ժողովրդավարական իրավական համակարգի ստեղծմանը,

թ) այն բովանդակում է «ժողովրդավարության» տարրեր, ինչը պայմանավորված է հետևյալ հիմնավորմամբ, որ Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում, մասնավորապես, պետության քաղաքական էությունը բնութագրվում է որպես ժողովրդի ժողովրդավարական դիկտատորա, իսկ պետական իշխանության համակարգի հիմքում դրված է «դեմոկրատական ցենտրալիզմի» սկզբունքը,

գ) այն ունի շինական «սահմանադրականության» յուրահատուկ ընկալման նշանակություն, ընդ որում, մի կողմից՝ Սահմանադրությունը ձեռք է բերել արժեքանական իմաստ, որով նախանշվել են սոցիալիստական ժողովրդավարական ու իրավական վարքագծի կանոններ՝ ինչպես անհատի քաղաքացիական վարքագծում, այնպես էլ հասարակական կյանքում և պետական իշխանության մարմինների լիազորությունների իրականացման գործընթացում, իսկ, մյուս կողմից, այն յուրահատուկ մեթոդաբանական դեր է խաղում պետականության գարգացման գործում:

- ԶԺՀ-ի 1954, 1975, 1978 թվականների սահմանադրությունների և 1982 թվականի գործող Սահմանադրության (1988, 1993, 1999 և 2004 թվականներին կատարված փոփոխություններով) համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ դրանք ունեցել են քաղաքական բնույթ, քանի որ արտացոլել են իշխող կոմունիստական կուսակցության քաղաքական ուղղագծի փոփոխությունները և գաղափարախոսական ծրագրային դրույթները:

- Զինաստանի ժողովրդական Հանրապետությունը հանդիսանում է ունիտար պետություն, որտեղ տարածքային կառուցվածքը և վարչատարածքային բաժանումը փոխկապակցվում են ազգային քաղաքականության հետ, ընդ որում, այն իրականացվում է տարածքի բաժանման (ռեգիոնալացման) հիման վրա՝ այդ տարածքում առկա ազգային հարցի լուծման առանձնահատկությունները պարտադիր կարգով հաշվի առնելու պայմանով:

Միաժամանակ, ժողովուրդների ու ազգերի ինքնորոշման միջազգային համընդհանուր իրավունքի սահմանադրահրավակարգավորման բացակայության պարագայում Սահմանադրության մակարդակում ճանաչվել է ազգային ինքնավարությունը, սակայն առանց ինքնավարության հաստատման իրավունքի, ինչն ենթադրում է, որ Զինաստանում բոլոր ազգություններն իրավահավասար են, չի բույլատրվում խտրականությունն ու ճնշումը ցանկացած ազգության նկատմամբ, բայց, միաժամանակ, արգելվում է ազգությունների համախմբվածությանն ու նրանց պառակտմանն ուղղված ցանկացած գործողության կատարումը:

Այնուհետև, Զինաստանում առկա է վարչատարածքային բաժանման եռաստիճան համակարգ, ընդ որում, վարչական շրջանային ազգային ինքնավարությունը՝ որպես բնակչության ազգային կազմի հատկանիշով պայմանավորված տարածքային բաժանման հատուկ ձև, ինքնակառավարման տարրից բացի, բովանդակում է նաև ազգային փոքրամասնությունների շահի ապահովման առաքելությունը, իսկ ինչ վերաբերում է հատուկ վարչական շրջաններին, ապա դրանք դեռևս ունեն Զինաստանի

Ժողովրդական Հանրապետության խնամակալության ներքո գտնվող ժամանակավոր տարածքի կարգավիճակ:

- Բացահայտվել են Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության պետական իշխանության մարմինների սահմանադրափակական կարգավիճակի հետևյալ առանձնահատկությունները.

ա) ԶԺՀ Նախագահը՝ Ժողովրդական ներկայացուցիչների համաշխանական ժողովի Մշտական կոմիտեի հետ համատեղ օժտված է բարձրագույն պետական իշխանությամբ, և նա բարձրագույն միանձնյա ներկայացուցչական ու գործադիր այն մարմինն է, ով իրականացնում է պետության գլխի լիազորությունների ընդամենը մի մասը,

բ) Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում պետական իշխանության գործադիր մարմինների համակարգը ղեկավարվում է բարձրագույն վարչական մարմնի՝ Պետական խորհրդի կողմից, որն ընդգրկում է ժողովրդական ներկայացուցիչների տեղական ժողովների կողմից ձևավորված բոլոր տեղական ժողովրդական կառավարությունները: Վարչական մարմինների այս համակարգի հիմքում, նույնպես ընկած է «գենոկրատական ցենտրալիզմի» սկզբունքը և այն կառուցված է կառավարչական բարձր արդունավետություն ապահովող համակարգի վրա,

գ) Զինաստանի զինված ուժերի նկատմամբ ղեկավարություն և միասնական հրամանատարություն իրականացնող պետական մարմինը՝ Կենտրոնական ռազմական խորհուրդն է, որի ձևավորման ու գործունեության իրականացմանն անմիջական մասնակցություն է ապահովում Զինաստանի կոմունիստական կուսակցությունը՝ չնայած այն հանգամանքին, որ այդ խորհրդի կազմը հաստատվում է Ժողովրդական ներկայացուցիչների համաշխանական ժողովի կողմից, ինչպես նաև Զինված ուժերի գերագույն հրամանատարության ու կառավարման իրավունքն իրականացվում է Կենտրոնական ռազմական խորհրդի և Զինաստանի կոմունիստական կուսակցության կողմից,

դ) Զինաստանում ժողովրդական դատարանը միակը չէ պետական դատական մարմինների համակարգում, իսկ ժողովրդական դատախազությունը նույնպես չի հանդիսանում օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող միակ պետական մարմինը: Միաժամանակ, ժողովրդական դատախազությունների կազմակերպման և գործունեության սահմանադրափակական հիմքը կազմում է երկակի պատասխանատվության սկզբունքը, որը թույլ է տալիս դատախազությանը պետական իշխանության համակարգում մնալ հարաբերականորեն անկախ մարմին՝ արդյունավետորեն լուծելով իր առջև դրված խնդիրները, միևնույն ժամանակ թույլ է տալիս հաշվի առնել երկրի առանձին տարածաշրջանների ազգային ու տեղական առանձնահատկությունները և նաև ներքաղաքական իրավիճակը:

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլվել են հեղինակի հետևյալ հրապարակումներում.

1. Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության Սահմանադրությունը. տեսական-իրավական վերլուծություն: **Մենագրություն**, -Եր., ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն», 2012, 228 էջ:

2. Политика и конституционные основы экономики: некоторые проблемы соотношения на примере Конституции КНР / Сборник материалов международной научной конференции (26-27 марта 2012 г.), -М.: Юридический факультет МГУ им. М.Ломоносова, էջ 761-765,

3. Քաղաքացիության իրավական կարգավորման առանձնահատկությունները Չինաստանի ժողովրդական Հանրապետությունում / Գավառի պետական համալսարանի 2011 թվականի դեկտեմբերի 21-25-ի գիտական խորհրդաժողովի գի-տական հոդվածների ժողովածու: -Եր., 2012, էջ 111-119,

4. Չինաստանի ժողովրդական Հանրապետության հասարակության սոցիալ-քաղաքական կառուցվածքի առանձին ինստիտուտների սահմանադրափակական վերլուծություն / Сборник научных статей шестой годичной научной конференции Российской-Армянского (Славянского) университета (5-9 декабря 2011г.): -Ер.: Изд-во РАУ, 2012, - էջ 157-170,

5. Քաղաքացու տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների ապահովման սահմանադրափական հիմունքները Չինաստանի ժողովրդական Հանրապետությունում, «Հանրային կառավարում» գիտական հանդես, Եր., 2012, N3, - էջ 92-100,

6. Չինաստանի ժողովրդական Հանրապետության տարածքային կազմակերպման սահմանադրական հիմունքները, «Մսիթար Գոշ» գիտական հանդես, -Եր., 2012, N3, -էջ 107-111,

7. Չինաստանի ժողովրդական Հանրապետության սահմանադրական կարգի հիմունքները և առանձնահատկությունները, «Արդարադատություն» գիտական հանդես, -Եր., 2012, N3, -էջ 19-27:

ХАЧАТРЯН ГАЙК

КОНСТИТУЦИЯ КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

РЕЗЮМЕ

Тема диссертации посвящена комплексному теоретическому и правовому анализу Конституции Китайской Народной Республики, а также раскрытию конституционно-правовой сути отдельных институтов и элементов системы конституционного права и выявлению проблем этой системы.

Актуальность темы обусловлена тем обстоятельством, что для молодой независимой Республики Армения изучение конституций иностранных государств как способа и гарантии правового регулирования общественно-политической жизни, а также передового опыта по обеспечению государственности и проведение тематических исследований вышли на первый план как по своей злободневности, так и с точки зрения содействия установлению новых форм и путей взаимодействия с Китайской Народной Республикой. После распада Советского Союза в молодых независимых постсоветских странах, в том числе и в Республике Армения, вследствие коренных преобразований политических, правовых, социальных и экономических систем появилась необходимость заново переосмыслить те ценности, которые: а) возникли в результате исторического развития социалистического общественного порядка; б) подлежат переосмыслению в контексте вновь сформировавшейся политической карты мира; в) призваны обеспечить естественное развитие международных отношений в свете процессов всемирной интеграции.

Конечно, для Армении несопоставимыми могут показаться китайские “стандарты”, в том числе и в системе конституционного права, однако интеграция в семью исключительно европейских государств и участие в демократических развитии пока еще не могут быть достаточным условием для нормального образа жизни армянского народа, тем более в том случае, когда армяне и китайцы считаются носителями всемирных ценностей цивилизации. Знаменательно, что Китай, пройдя сложный путь становления и развития системы конституционного права, в настоящее время имеет достаточно развитую правовую систему. В этом аспекте изучение основных задач конституционного права Китая можно рассматривать как новую и самостоятельную направленность армянской правовой мысли.

Цель диссертации - осуществление комплексного теоретико-правового анализа еще неизученной в отечественном правоведении сферы, а именно Конституции Китайской Народной Республики, а также раскрытие конституционно-правовой сути отдельных институтов и элементов системы конституционного права и состояния основных проблем этой системы.

Научная новизна диссертации заключается в том, что в Республике Армения Конституция Китайской Народной Республики впервые была проанализирована и подвергнута научному исследованию как с точки зрения раскрытия особенностей конституционно-правового закрепления основ конституционного порядка, так и с точки зрения затрагивания отдельных проблем конституционного права.

Научный и практический интерес работы заключается в исследовании основных конституционно-правовых вопросов социально-политического устройства и территориальной организации, конституционно-правовой структуры организаций и деятельности конституционной системы органов государственной власти, а также современных особенностей конституционно-правового статуса граждан Китая - все то, что еще не было достаточно хорошо изучено в армянском правоведении.

В науке конституционного права, по сути, впервые сделана попытка комплексно и всесторонне исследовать историко-правовые аспекты развития и становления Конституции как основы развития государственности Китайской Народной Республики и обусловленной этим конституционности, а также этапы конституционного развития.

Одновременно научному исследованию и законченному логическому анализу подверглись Конституция Китайской Народной Республики и те основные вопросы конституционного права, разрешение которых желательно и которые могут быть использованы в правовой системе Армении.

В первой главе диссертации автор обратился к историко-правовым аспектам развития и становления Конституции и конституционности Китая, к этапам конституционного развития и особенностям конституционно-правового закрепления основ конституционного порядка страны.

Во второй главе обсуждаются основные вопросы конституционного закрепления политических и гражданских, а также экономических, социальных и культурных прав человека и гражданина в контексте действующей Конституции Китайской Народной Республики.

Третья глава посвящена исследованию вопросов конституционно-правового регулирования социально-политической системы Китая и конституционных основ его территориальной организации, а также конституционной системы органов государственной власти, конституционно-правовым аспектам ее организации и деятельности.

В результате исследования был сделан ряд заключений, имеющих теоретическое и практическое значение.

Основные положения диссертации отражены в опубликованных автором научных статьях и монографии.

**CONSTITUTION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA:
THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS**

SUMMARY

The topic of the thesis is dedicated to the theoretical and legal complex analysis of the Constitution of the People's Republic of China, as well as revealing of the constitutional legal essence of a number of institutions and elements of the system of the constitutional law and issues of the aforementioned system.

The vitality of the issue is conditioned with the circumstance that for the young, independent Republic of Armenia implementation of the progressive study and thematic research of the progressive experience of the constitutions of other states, as progressive means and guarantee of legal regulation of the social-political life, as well as ensuring of the basis of statehood, originated from the perspective of its urgency and promotion of definition of the new forms and ways of organization of cooperation with the People's Republic of China. After the collapse of the Soviet Union, in the post-soviet newly independent countries, amongst them in the Republic of Armenia, because of radical changes in the political, legal, social and economic systems, it has become necessary to re-interpret the values, which a) were created as a result of historical development of the socialist system, b) shall be subject to re-comprehension in the context of newly formed political map of the world and c) are called to ensure natural development of international relations in the context of worldwide processes of integration.

Naturally, the Chinese standards can seem not compatible to Armenia, in the system of constitutional law likewise, but integration to the family of the European countries and participation to the democratic development cannot serve as sufficient term for the welfare of the Armenian people, moreover, when Armenians and Chinese are people who profess universal civil values. It is typical that China, by passing the complicated route of establishment and development of the system of constitutional law, nowadays has a rather well developed legal system. In this regard, the research of the issues of the constitutional law of China can itself be considered as a new and separate guideline of the Armenian legal science.

The aim of the thesis is the theoretical-legal complex analysis of the Constitution of the People's Republic of China, which has not been studied in the national legal science, as well as revealing the issues of constitutional-legal essence and status of a number of elements and institutions of the system of constitutional law.

The fact, that the Constitution of the People's Republic of China has become a subject of analysis and complex scientific research in the Republic of Armenia for

the first time from the perspective of revealing the peculiarities of constitutional legal stipulation on the basis of constitutional order, as well as from the perspective of revealing of a number of issues of constitutional law, is the scientific innovation of the thesis.

Thereupon, the scientific character and practical interest of the research have become obvious, when the constitutional legal issues of the social political structure and territorial organization of China, as well as constitutional legal structures of organization and activity of constitutional system of the state bodies and also contemporary peculiarities of the constitutional legal status of the citizen, which have not been considered in the Armenian legal science, has become a subject to scientific and practical research.

For the first time in the science of the constitutional law it has been attempted to make a comprehensive and complex research of the Constitution as the basis of development of statehood of China and, on the grounds of it, the historical legal aspects of establishment and development of constitutionality and the stages of constitutional development.

Simultaneously, the Constitution of China and the issues of the constitutional law, the decisions of which are desirable and can be implemented in Armenian legal system, have become the subject to scientific research and complete logical analysis.

Chapter 1 of the thesis touches upon the historical legal aspect of the Constitution of China and establishment and development of the constitutionality, the stages of the constitutional development and constitutional legal peculiarities of the basis of the constitutional order.

Chapter 2 of the thesis considers constitutionally stipulated issues of the political, civil, as well as economic, social and cultural rights of an individual and a citizen in the context of the current Constitution of China.

Chapter 3 of the thesis considers issues of constitutional legal regulation and territorial organization of the social and civil structure of the People's Republic of China, as well as the constitutional legal aspects of organization and activity of the constitutional system of the state authority bodies.

As a result of research a number of theoretical and practical conclusions have been made.

The main provisions of the thesis are reflected in the author's monograph and scientific articles.